

Список використаної літератури

1. Боднарченко Н. Медіатекст як ресурс осучаснення й збагачення змісту підручника української мови. Проблеми сучасного підручника. Випуск 27. 2021. С. 15 – 26.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n149>
5. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти / Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д. URL: <https://drive.google.com/file/d/1DzL9Eu9UXz73oINyRRFl2sMT0qvcCLcd/view>
6. Українська мова : підруч. для 5 кл. закл. загал. серед. освіти / Л. Гапон, О. Грабовська, О. Петришина, О. Підручняк. Тернопіль : Підручники і посібники, 2022. 320 с.
7. Українська мова : підруч. для 5 кл. закл. загал. серед. освіти / А. В. Онатій, Т. П. Ткачук. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2022. 288 с.
8. Шуляр В. І. Медіаосвіта : стратегія й тактика співпраці медіапедагогів і бібліотекарів. Збірник статей П'ятої міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність : міжнародний досвід та українські перспективи». Київ: Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2017. С. 331–336 с.

*Олена Мельникова-Курганова,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна*

ПРОПАГАНДИСТСЬКІ НАРАТИВИ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

Наратив – це не просто розповідь в інформаційному просторі, а культурно прийнята логіка розвитку події. В основі наративу має бути принцип: якщо є порушення, то воно має бути виправленим, а зло покараним [1].

Г. Почепцов розглядає наратив як ментальну структуру, що допомагає зрозуміти побудову мислення людини. У літературознавстві наратив тлумачиться як опис структури оповідання. В інформаційному просторі наратив розкриває мережу причинно-наслідкових зв'язків [2]. На його думку «наративи задають причини військових дій, щоб виправдати їх в очах свого населення та всього світу. Росія поставила свої цілі у війні в Україні як «демілітаризація» та «денацифікація». Але вони виявилися надто слабкими і розпливчастими, щоб змусити своє населення йти на війну» [2].

Згадаємо наративи, які використовували російські пропагандисти на початку повномасштабного вторгнення в Україну у лютому-березні 2022 р.:

- «Через два дні все закінчиться, коли прийде нова (російська) влада».
- «України більше немає».
- «Київ захоплено».
- «Збройні сили капітулювали».
- «Всіх вас кинули, влада всіх покинула».

Яскравим прикладом трансформації пропагандистських наративів є авіабомбардування пологового будинку в Маріуполі 9 березня 2022 р. Офіційні посадовці РФ змінювали заяви наступним чином: «Російська армія не бомбила пологовий будинок», «Російська армія бомбила лише ті лікарні, де перебував Азов», «Російська армія бомбила тільки ті лікарні, де перебували українські блогери-пропагандисти». Проте російські пропагандисти не очікували, що в місті залишилися журналісти, які працювали в Associated Press, та змогли передати фото і відео по кілька секунд в редакцію, згодом представили документальний фільм «20 днів в Маріуполі», де задокументовано факти військових злочинів з боку РФ.

Важливо звернути увагу на ворожі пропагандистські наративи в контексті Глобального Півдня: «Мета цієї дезінформаційної кампанії – підірвати легітимність української державності та довіри до українських політичних інститутів, знецінення українського спротиву та євроатлантичних прагнень, а також плекання довіри до російських версій подій. Російська дезінформація вміло резонує з місцевим контекстом того чи іншого регіону, тому й допомагає формувати його проросійську геополітичну орієнтацію» [3]. Дослідники виділяють наступні пропагандистські наративи, які поширюються на Глобальний Південь: українці – нацисти; біженці з України – погані; України не буде в НАТО та ЄС; корупція в Україні; Україна – маріонетка Заходу; Заходу вигідна війна; Росія виграє війну; НАТО спровокувало агресію Росії; Через Україну може початися ядерна війна; Ризик Заходу воєнного конфлікту за межі України; Відбувається конфлікт НАТО і Росії; Злочини росіян – фейк; Українці вчиняють воєнні злочини; Русофобія змусила Росію розпочати війну; Українські медіа брешуть; Західні медіа брешуть про Росію; Санкції проти Росії неефективні; Прості люди підтримують Росію; Росія не винна у продовольчій кризі. Пропагандистські наративи, які виступають проти допомоги зброєю Україні, наступні: Європа і НАТО – слабкі; Втома від війни за кордоном; Не давайте зброї Україні; Україна не хоче миру; Україна втомила вимогами; «Глобальний Південь» підтримує Росію [3].

Метою пропаганди є вплинути на громадську думку, установки і поведінку людей. Пропагандисти бажають захопити увагу аудиторії, їхні думки, щоб керувати поведінкою, діями, системою цінностей.

Пропагандистські комунікації включають в себе поширення пропагандистських наративів, рефреймінг, поляризацію громадської думки в суспільстві, маніпулювання, заміну контексту повідомлень, просування пропагандистського міфу тощо.

Рефреймінг в пропаганді постійно використовується, трансформуючи смисли на протилежні. Наприклад, демонтаж пам'ятника – руйнування пам'ятника, пам'ятник визволителю – пам'ятник загарбнику, російсько-українська війна – спеціальна воєнна операція, вибух – хлопок, пожежа – задимлення, мітинг – провокація, авіакатастрофа – жорстка посадка літака тощо. В часи перебудови рефреймінг, оприлюднені заборонені твори та інформація змінили громадську думку [4].

Прийом впливу на емоції в пропаганді часто виражається у фразях-формулах, наприклад: повний блекаут буде в найближчому майбутньому, електрики/води/світла/тепла не буде тощо.

Для протидії пропагандистським наративам необхідно розглядати медіаосвіту як спосіб формування ідеології в суспільстві через вплив на самосвідомість [5, с. 42]. Тому сьогодні важлива роль медіаосвіти, адже на думку Н. Поплавської та ін. «на сучасному етапі розвитку освітнього процесу простежуються такі тенденції: формування системи безперервної освіти; створення єдиного інформаційного простору; синтез засобів і методів традиційної освіти з інформаційно-комунікаційними технологіями; активне впровадження нових засобів і методів

навчання, які орієнтовані на використання інформаційно-комунікаційних технологій» [6, с. 285].

Протидіяти ворожим наративам можна за допомогою комплексного підходу. Виділимо кілька способів протидії їм:

- медіаосвіта та медіаграмотність;
- пребанкінг (завчасне, попереднє повідомлення);
- вдосконалення критичного мислення;
- фактчекінг та верифікація інформації;
- рефреймінг;
- мемократія;
- матеріали в соцмережах з використанням сатиричних прийомів (іронія, гумор, сатира, сарказм, пародія);
- доведений до абсурду ворожий наратив.

Таким чином, пропаганда в сучасній російсько-українській інформаційній війні безперервно трансформується та набирає великих масштабів, охоплюючи всі континенти. Ворожі пропагандистські наративи, орієнтовані на населення України, спрямовані проти державного уряду. Наративи, які поширюються за кордоном, включаючи Глобальний Південь, налаштовують людей проти українців як нації та України як незалежної держави. Тому необхідно використовувати різноманітні прийоми протидії ворожим пропагандистським наративам.

Список використаної літератури

1. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Києво-Могилянська академія, 2015. 498 с.
2. Почепцов Г. Не читайте чужих наративів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3596443-ne-citajte-cuzih-narativiv.html> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Бодічко Л., Півторак О, Худіш П., Рощина А. Війна і битва наративів: Як російська пропаганда діє в медійному просторі Глобального Півдня. URL: <https://detector.media/infospace/article/210274/2023-04-19-viyna-i-bytva-narativiv-yak-rosiyska-propaganda-diie-v-mediynomu-prostori-globalnogo-pivdnya/> (дата звернення: 20.04.2023).
4. Мельникова-Курганова О. Пропаганда, освіта, наукова комунікація: нові виклики під час війни. URL: <https://detector.media/blogs/article/204873/2022-11-13-propaganda-osvita-naukova-komunikatsiya-novi-vyklyky-pid-chas-viyny> (дата звернення: 20.04.2023).
5. Melnykova-Kurhanova O., Bella M., Naumenko L., Ostrovska N., Liashchenko A., & Murzina O. (2022). Media Education as an Effective Perspective on the Formation of Ideology in Society Through the Influence of Self-Consciousness. Iasi, Romania: *Postmodern Openings*, 13(4), pp. 42-55.
6. Poplavska N., Synorub H., Yordan H., Medynska O., Kushnir O., Dragan-Ivanets N. The Use of Binary Online Lessons in the Context of Forming Critical Thinking in Future Journalists. *Journal of Curriculum and Teaching*. №11 (1). Toronto: Sciedu Press, 2022. pp. 273-285.